
Història del pantà de Foix

Xavier Latorre

Associació Catalana d'Amics de l'Aigua

Resum

El 12 de febrer de 1903, l'enginyer Hermenegildo Gorria redactà un Projecte d'embassament en el riu Foix, que li va ser encarregat per la seva Junta Gestora que s'havia constituït a Vilanova i la Geltrú, que posteriorment s'inclouria en el Plan general de pantanos y canales l'any 1908, malgrat les seves insuficiències tècniques. Posteriorment, el 31 de març de 1909, l'enginyer José A. Revilla, de la Divisió Hidràulica del Pirineu Oriental, redactà el Proyecto de pantano de Foix, amb l'esperit de solucionar les carencies tècniques del projecte anterior. Les obres de l'embassament començaren a executar-se a principi de l'any 1910 i van dur-se a terme amb diferents intensitats, depenent de les canviants vicissituds tècniques i econòmiques.

La seva capacitat és de 5,64 hectòmetres cúbics. En el moment de constituir-se oficialment la Confederació Hidrogràfica del Pirineu Oriental l'any 1929, el pantà de Foix era l'única obra en execució a tota la conca.

Inicialment, l'objectiu fonamental del pantà, a més de la regulació de la conca, era garantir els cabals de regadiu de la zona del pla de Vilanova, Cubelles i Cunit. D'altra banda, ateses les dificultats d'abastament d'aigua que, en un moment determinat, patiren els municipis de Vilanova i la Geltrú i Sitges, ambdós ajuntaments tramitaren i obtingueren una concessió d'aigües que representaria l'aprofitament conjunt de les aigües amb la Comunitat de Regants. D'aquesta forma, el total aprofitable del pantà era de 6.157.877 m³/any, dels quals 4.618.408 m³ corresponien a regadiu i 1.539.469 m³ a l'abastament. De tota manera, l'efectivitat d'aquesta última concessió es mantingué únicament fins al 1973.

Paraules clau

Embassament, riu Foix, història, regadiu, abastament, capacitat

Resumen

Historia del pantano de Foix

El 12 de febrero de 1903, el ingeniero Hermenegildo Gorria redactó un Proyecto de embalse en el río Foix, que le fue encargado por su Junta Gestora que se había constituido en Vilanova i la Geltrú, y que posteriormente se incluiría en el Plan general de pantanos y canales en el año 1908, a pesar de sus insuficiencias técnicas. Posteriormente, el 31 de marzo de 1909, el ingeniero José A. Revilla, de la División Hidráulica del Pirineo Oriental, redactó el Proyecto del pantano de Foix, con el espíritu de subsanar las carencias técnicas del proyecto anterior. Las obras del embalse empezaron a ejecutarse a principios de 1910 y se llevaron a cabo con distintas intensidades, dependiendo de las cambiantes vicisitudes técnicas y económicas.

Su capacidad es de 5,64 hectómetros cúbicos. En el momento de constituirse oficialmente la Confederación Hidrográfica del Pirineo Oriental en el año 1929, el pantano de Foix era la única obra en ejecución en toda la cuenca.

En un inicio, el objetivo fundamental del pantano, además de la regulación de la cuenca, era garantizar los caudales de regadío de la zona de la llanura de Vilanova, Cubelles y Cunit. Por otro lado, dadas las dificultades de abastecimiento de agua que, en un momento determinado, sufrirían los municipios de Vilanova i la Geltrú y Sitges, los dos ayuntamientos tramitaron y obtuvieron una concesión de aguas que representaría el aprovechamiento conjunto del agua con la Comunidad de Regantes. De esta forma, el total aprovechable del pantano era de 6.157.877 m³/año, de los cuales 4.618.408 m³ correspondían a regadíos y 1.539.469 m³, al abastecimiento. De todas formas, la efectividad de esta última concesión se mantuvo hasta 1973.

Palabras clave

Embalse, río Foix, historia, regadío, abastecimiento, capacidad

Abstract

History of Foix reservoir

On 12 February 1903, the engineer Hermenegildo Gorria drafted a reservoir project for the Foix river, which was commissioned by the Managing Board which had been constituted in Vilanova i la Geltrú, and later included the General Plan for reservoirs and canals in 1908, despite its technical shortcomings. Later, on 31 March 1909, the engineer José A. Revilla, of the Eastern Pyrenees Hydraulic Division, drafted the «Foix reservoir project», with the aim of correcting the technical flaws of the earlier one. The works on the reservoir began early in 1910 and were carried out at different rates depending on the changing technical and economic vicissitudes.

The capacity is 5.64 cubic hectometres. When the Eastern Pyrenees Hydrographic Confederation was officially constituted in 1929, Foix reservoir was the only work in progress in the whole basin.

Initially the fundamental purpose of the reservoir, in addition to regulating the basin, was to guarantee the flows to water the crops in the zone of the plain of Vilanova, Cubelles and Cunit. Moreover, given the problems of water supply which, at a particular moment, were affecting Vilanova i la Geltrú and Sitges, the two councils applied for and obtained a water concession for joint exploitation of the water with the Community of Irrigators. In that way the exploitable total of the reservoir was 6,157,877 m³/year, of which 4,618,408 m³ were for irrigation and 1,539,469 m³ for supply. At all events, that second concession was only effective until 1973.

Keywords

Reservoir, Foix river, history, irrigation, supply, capacity

Breu ressenya històrica

Les primeres notícies que tenim sobre iniciatives relatives al pantà de Foix provenen de l'any 1901, quan en el decurs d'un homenatge que es feia al tot just elegit diputat provincial Joan Bofill, el promotor Pelegrí Ballester va comentar la possibilitat d'enllestir un embassament.

El 12 de febrer de 1903, l'enginyer Hermenegildo Goria redactà un Projecte d'embassament en el riu Foix, que li va ser encarregat per la seva Junta Gestora que s'havia constituït a Vilanova i la Geltrú, que posteriorment s'inclouria en el Plan general de pantanos y canales, l'any 1908, malgrat les seves insuficiències tècniques. El 24 de setembre de 1906, es va aprovar el reglament de la Comunitat de Regants, impulsora i copartícip del projecte que hauria de servir per regar un total de 2.300 hectàrees de Vilanova, Sant Pere de Ribes, Cubelles, Cunit i Calafell, comunitat que es constituïria oficialment el febrer del 1907.

Posteriorment, el 31 de març de 1909, l'enginyer José A. Revilla, de la Divisió Hidràulica del Pirineu Oriental, redactà el Proyecto de pantano de Foix, amb l'esperit de solucionar les carències tècniques del projecte anterior, amb un pressupost d'execució d'1.985.791,33 pessetes.

Les obres de l'embassament començaren a executar-se a principi de l'any 1910 pel que fa a les excavacions. El 10 de novembre de 1912, l'aleshores ministre de Foment, Miguel Villanueva, va posar oficialment la primera pedra del pantà. Les obres van dur-se a terme amb diferents intensitats, depenent de les canviants vicissituds tècniques i econòmiques. Successivament, entre els anys 1914 i 1917 es van redactar cinc projectes reformats del primitiu, que van representar variacions sensibles, tant pel que fa a les característiques tècniques de les obres com del seu import, que per aquestes circumstàncies es va incrementar en 2.857.014,97 pessetes. El 30 de setembre de 1922, l'aleshores enginyer director de les obres, Valeriano Ruiz Guevara, redactà un altre pressupost addicional de 771.648,15 pessetes, necessari per a l'acabament de les obres, en funció dels increments de costos que s'havien generat en els diferents components dels preus.

El pantà, que té una superfície de conques vessants de 290 quilòmetres quadrats, corresponents a vuit barrancs que queden incorporats a l'embassament i que són els de Mas Cardús, Pistoles, Llevaries i Font d'Alsina pel marge esquerre, i els de Codolet, Bosc Negre, Font d'Horta i Olmeda pel marge dret, té una longitud de coronament de 190,83 metres, amb planta corba de 100 metres de radi, i una altura sobre el nivell de la llera de 32 metres. La seva capacitat és de 5,64 hectòmetres cúbics i la seva construcció va requerir fer unes excavacions de 38.000 metres cúbics i la col·locació de 59.000 metres cúbics de maçoneria.

En el moment de constituir-se oficialment la Confederació Hidrogràfica del Pirineu Oriental l'any 1929, el pantà de Foix era l'única obra en execució a tota la conca. La presa estava acabada i executades les obres accessòries del sobreeixidor, i ja s'havien instal·lat els mecanismes de tancament de les galeries de fons, així com la variant de l'aqüeducte Príncep Alfons, de l'abastament a Vilanova i la Geltrú i la variant del camí de l'Arboç.

Quan es parla de l'embassament de Foix és inevitable referir-se a les seves importants filtracions. Efectivament,

l'estructura geològica dels terrenys del marge esquerre de l'embassament no garantia, ni de bon tros, la impermeabilitat del vas del pantà, fins a tal punt que es va arribar a calcular que quan el pantà es trobava mig ple, les pèrdues d'aigua eren de 2.500 m³/dia, i quan arribava a la seva màxima capacitat, les pèrdues eren de 25.000 m³/dia. Una campanya d'impermeabilització feta amb formigó projectat va acabar amb aquest greu problema.

Inicialment, l'objectiu fonamental del pantà, a més de la regulació de la conca, era garantir els cabals de regadiu de la zona del pla de Vilanova, Cubelles i Cunit, que s'inicien pel marge esquerre de la presa i deriven a l'altura de Rocacrespa amb un ramal cap al marge dret.

Aquestes obres es definiren en dos projectes diferents, un dels quals comprèn el tros primer i l'altre, els trossos segon i tercer. Les obres del primer tros, de 6.324,34 metres de longitud, foren pressupostades en 824.768,79 pessetes, s'iniciaren oficialment l'11 de desembre de 1929 i es desenvoluparen amb tota normalitat durant tot l'any 1930 i primers mesos del 1931.

Els projectes dels altres dos trossos es redactaren el 18 de febrer de 1928, amb sengles pressupostos de 556.622,98 i 318.636,89 pessetes.

D'altra banda, ateses les dificultats d'abastament d'aigua que, en un moment determinat, patiren els municipis de Vilanova i la Geltrú i Sitges, ambdós ajuntaments tramitaren i obtingueren una concessió d'aigües que representaria l'aprofitament conjunt de les aigües amb la Comunitat de Regants. D'aquesta forma, el total aprofitable del pantà era de 6.157.877 m³/any, dels quals 4.618.408 m³ corresponien a regadius i 1.539.469 m³, a l'abastament. De tota manera, l'efectivitat d'aquesta última concessió es mantingué únicament fins al 1973.

El pantà i el parc

Hem evitat en aquesta exposició qualsevol referència als problemes econòmics sorgits entre l'Administració de l'Estat i la Comunitat de Regants, que van arribar, fins i tot, a la confiscació del pantà i dels canals l'any 1935 per part de la Confederació Hidrogràfica del Pirineu Oriental, conflicte que es va resoldre finalment l'any 1947; de fet, conflictes d'aquestes característiques eren comuns a bona part de les grans infraestructures hidràuliques de l'època.

Ara que fa 75 anys de la finalització de les obres fonamentals de l'embassament de Foix és un bon moment per recordar una part de la seva història, de la història d'un embassament controvertit (n'hi ha cap que no ho sigui?); d'un embassament que, com deia Josep Carbonell en un article publicat el 8 de juliol de 1967, «he escoltat moltes opinions despectives sobre l'embassament de Foix, i ara resulta que, gràcies amb ell, Vilanova té aigua que estava destinada a regar les terres i és aprofitada per a l'abastament de la població».

Avui la història de l'embassament ha canviat de configuració, de forma que tot allò que ha perdut en importància estrictament econòmica, ho ha guanyat en riquesa mediambiental: avui el pantà de Foix és l'eix vertebrador del Parc del Foix, al voltant del qual el riu que el nodreix configura un espai fluvial de considerable interès.